

بازتاب جنسیت در به کارگیری مؤلفه‌های زبان زنانه و مردانه:

مطالعه موردی ترجمه آثار رولد دال^۱

نرجس آسوده‌گان^۲ و احمد ایرانمنش^۳

چکیده

پژوهشگران حوزه زبان‌شناسی، همچون لیکاف، تورن و کوتس، همواره بر پیوند میان زبان و جنسیت تأکید داشته و بر این باورند که زنان از سبک گفتاری متمایزی نسبت به مردان برخوردارند. باتوجه به پیوند قوی و ناگسستنی زبان و ترجمه، این احتمال مطرح می‌شود که تفاوت‌های جنسیتی در به کارگیری مؤلفه‌های زبانی، در ترجمه نیز نمود پیدا کنند. این پژوهش سعی دارد تفاوت‌های موجود میان عملکرد مترجم مرد و زن در ترجمه مؤلفه‌های زبان زنانه و مردانه را مورد واکاوی قرار دهد. بدین منظور، ابتدا مؤلفه‌های زبان زنانه و مردانه موجود در نسخه اصلی داستان‌های چارلی و کارخانه شکلات‌سازی، ماتیلدا و جادوگرها بر اساس چارچوب-های نظری لیکاف و کوتس شناسایی گردید. سپس، ترجمه‌های مترجمان مرد و زن از منظر معادل‌های ارائه شده برای مؤلفه‌های زنانه و مردانه در زبان مقصد مورد بررسی و مقایسه قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که از میان مؤلفه‌های زبان زنانه، ۸۲ درصد از مؤلفه‌ها توسط مترجم زن و ۵۷ درصد از مؤلفه‌ها توسط مترجم مرد برگردان شده است. همچنین، از میان مؤلفه‌های زبان مردانه، ۷۴/۵ درصد از مؤلفه‌ها توسط مترجم مرد و ۸۰/۵ درصد توسط مترجم زن برگردان شده است. بر این اساس، نتایج پژوهش مبین آن بود که انتخاب‌های مترجمان لزوماً تحت تأثیر جنسیتشان قرار نمی‌گیرد. یافته‌های این پژوهش، با تأکید بر ماهیت اجتماعی-فرهنگی تفاوت‌های جنسیتی، ضرورت بازنگری در دیدگاه محققان و مترجمان نسبت به بررسی متون ترجمه شده بر اساس تقابل‌های ذاتی جنسیت را مطرح می‌سازد.

واژه‌های راهنما: الگوی لیکاف، ترجمه، جنسیت، زبان زنانه و مردانه، مدل کوتس

۱. این مقاله در تاریخ ۱۴۰۴/۰۵/۰۱ دریافت شد و در تاریخ ۱۴۰۴/۰۷/۲۹ به تصویب رسید.

۲. کارشناس ارشد مترجمی زبان انگلیسی، گروه زبان انگلیسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران؛ پست الکترونیک: narjes.asudegan@yahoo.com

۳. نویسنده مسئول: استادیار گروه زبان انگلیسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران؛ پست الکترونیک: ai.iranmanesh@iaui.ac.ir

۱. مقدمه

به گفته اسکات^۴ (۱۹۸۶)، جنسیت معمولاً به عنوان مقوله‌ای توصیفی مبتنی بر تفاوت میان زن و مرد تعریف می‌شود. چنین مغایرت‌هایی علاوه بر تفاوت‌های جنسیتی آشکار میان مردان و زنان، شامل سایر ناهمسانی‌ها در حوزه نگرش، رفتار، سبک زبانی و نحوه لباس پوشیدن آن‌ها نیز می‌باشند (Eckert & McConnell-Ginet, 2003). سازمان جهانی بهداشت جنسیت را به عنوان مفهوم دوگانه اجتماعی شامل هنجارها، رفتارها، نقش‌ها و روابط میان زن و مرد تعریف می‌کند (WHO, n.d.). بر این اساس، مسائل مرتبط با جنسیت، تمامی جنبه‌ها و موضوعات مربوط به زندگی و موقعیت زنان و مردان در جامعه، نحوه تعامل آن‌ها با یکدیگر، تفاوت‌های آن‌ها در دسترسی و استفاده از منابع، فعالیت‌ها و نحوه واکنش آن‌ها به تغییرات، مداخلات و سیاست‌ها را در بر می‌گیرد (European Institute for Gender Equality [EIGE], 2014).

تفاوت در کاربرد زبان مورد استفاده میان مردان و زنان نیز یکی دیگر از عوامل منعکس‌کننده تفاوت‌های جنسیتی است. موضوعی که برای اولین بار در سال ۱۹۷۵ با انتشار کتابی تحت عنوان «زبان و جایگاه زنان»^۵ توسط لیکاف مطرح شد که مدعی بود گفتار زنان با مردان متفاوت است (Haibah, 2022). به باور لیکاف زبان زنان، برخلاف زبان مردان، دارای ویژگی‌های منحصربه‌فردی بوده و به دلیل جایگاه فروتر و نابرابر در موقعیت‌ها و نقش‌های اجتماعی و تسلط مردان، دارای گفتاری تابع و گفتمانی عاری از قدرت و قاطعیت می‌باشد. از دیدگاه وی، تفاوت‌های زبانی میان زنان و مردان یکی از نتایج نابرابری‌های اجتماعی است و ویژگی‌های زبانی آن‌ها بازتاب تفاوت‌هایی است که از نظر نقش و موقعیت اجتماعی میان اعضای این گروه وجود دارد (فارسیان، ۱۳۷۸).

در خصوص تفاوت‌های موجود در زبان زنان و مردان، تحقیقات بسیاری نشان داده‌اند که «زنان در گفتار خود نسبت به مردان بیشتر مردد بوده و از کلمات تابوی کمتر و حسن تعبیر بیشتری نسبت به مردان استفاده می‌کنند» (Montgomery, 2013, p. 151). در حالی که، مردان در طول مکالمات خود کلمات رکیک و مبتذل بیشتری به کار می‌برند (Holmes, 2013). همچنین، گفته می‌شود که زنان تمایل دارند از شکل استاندارد و معتبر کلمات استفاده کنند؛ در صورتی که،

1. Scott

2. Language and women's place

مردان تمایل دارند شکل عامیانه و غیرصحيح کلمات را به‌کار ببرند. با وجود آنکه زنان در استفاده از زبان، ملایم‌تر و مؤدبانه‌تر عمل می‌کنند تا چهره متین خود را به عنوان زن در جامعه حفظ نمایند؛ مردان به هنگام صحبت کردن در انتخاب کلمات قاطع‌تر و بی‌قیدتر هستند تا به نوعی تسلط خود را در یک مکالمه نشان دهند.

اسنل-هورنبی^۶ (۱۹۸۸) معتقد است که هر نظریه مرتبط با زبان انسان، با ترجمه نیز مرتبط خواهد بود. بر این اساس، انتظار می‌رود تفاوت‌های جنسیتی در به‌کارگیری مؤلفه‌های زبانی، در فرایند ترجمه نیز بازتاب شوند. بدین معنا که، نحوه بیان و انتخاب واژه‌ها در ترجمه مؤلفه‌های زبانی تحت تأثیر ویژگی‌های جنسیتی مترجم قرار گیرد و به ایجاد تفاوت‌هایی در انتقال معانی و احساسات منجر شود.

هدف این پژوهش، مطالعه و دسته‌بندی انواع مؤلفه‌های زبان زنانه و مردانه موجود در نسخه اصلی کتاب‌های چارلی و کارخانه شکلات‌سازی^۷، ماتیلدا^۸ و جادوگرها^۹ بر اساس چارچوب-های نظری لیکاف (۱۹۷۵) و کوتس^{۱۰} (۲۰۰۴) و مقایسه آن با عناصر متناظر در ترجمه فارسی این آثار به‌منظور بررسی تأثیر جنسیت مترجم در به‌کارگیری مؤلفه‌های زبانی و مقایسه رویکرد مترجمان زن و مرد در، برخورد با این مؤلفه‌ها است.

ازاین‌رو، نگارندگان به‌منظور یافتن پاسخ پرسش‌های زیر به بررسی و مقایسه مؤلفه‌های زبان زنانه و مردانه در داستان‌های یاد شده و ترجمه فارسی آن‌ها پرداخته‌اند: ۱- بر اساس مدل لیکاف (۱۹۷۵)، مؤلفه‌های زبان زنانه موجود در نسخه اصلی داستان‌های مورد نظر کدامند و برخورد هر یک از مترجمین زن و مرد نسبت به ترجمه این مؤلفه‌ها چگونه بوده است؟ ۲- بر اساس مدل کوتس (۲۰۰۴)، مؤلفه‌های زبان مردانه موجود در نسخه اصلی داستان‌های یاد شده کدامند و برخورد هر یک از مترجمین زن و مرد نسبت به ترجمه این مؤلفه‌ها چگونه بوده است؟

-
1. Snell-Hornby
 2. Charlie and the chocolate factory
 3. Matilda
 4. The witches
 5. Coates

۲. پیشینه پژوهش

چسترمن^{۱۱} (۲۰۰۹) بر این باور است که ترجمه پدیده‌ای فراتر از انتقال زبان متن مبدأ به زبان متن مقصد است. به عقیده وی، در ورای هر متن ترجمه شده، موجودی زنده و هوشمند به نام «مترجم» وجود دارد که ممکن است تحت تأثیر عوامل مختلف، ترجمه‌های گوناگونی را ایجاد کند. در این زمینه، جنسیت یکی از عواملی است که می‌تواند بر عملکرد مترجم و نحوه انتقال معانی تأثیرگذار باشد.

به گفته چمبرلین^{۱۲} (۱۹۹۸، ص. ۹۶)، «مسائل مربوط به جنسیت در عمل ترجمه بی‌شمار بوده و بر اساس نوع متن ترجمه شده، زبان مورداستفاده، شیوه‌های فرهنگی و عوامل متعدد دیگر متفاوت می‌باشد». یکی از عواملی که بر مسائل جنسیتی در ترجمه تأثیر می‌گذارد «استفاده از مؤلفه‌های زبانی» است. بر همین اساس و با توجه به رابطه تنگاتنگ میان زبان و ترجمه، گروهی از پژوهشگران به بررسی و مطالعه تأثیر جنسیت در ترجمه مؤلفه‌های زبانی پرداخته‌اند.

شریفی‌فر و زند (۱۳۹۲) در تحقیقی به بررسی نحوه ترجمه دیدگاه‌ها و زبان زنانه یک نویسنده زن هندی توسط دو مترجم زن و یک مترجم مرد پرداختند. بدین منظور، مجموعه داستان مترجم دردها بر اساس چارچوب نظری لیکاف (۱۹۹۰) و فرکلاف (۱۹۹۵) مورد ارزیابی قرار گرفت. نتایج تحقیق مؤکد آن بود که مترجمان زن در تشخیص و توصیف رنگ‌ها دقت بیشتری داشته و معادل‌های مناسب‌تری برای قیود و صفات موجود در متن مبدأ یافته‌اند.

تقدمی نوغانی و عزتی (۱۳۹۵) با به‌کارگیری چارچوب نظری لیکاف (۱۹۹۰) و فرکلاف (۱۹۹۵) به بررسی تأثیرات احتمالی سبک و نگرش زبان زنانه در ده رمان مختلف، شامل ۵ رمان ترجمه شده توسط مترجمان زن و ۵ رمان ترجمه شده توسط مترجمان مرد پرداختند. یافته‌های این تحقیق موید آن بود که «تعدیل‌کننده‌ها»، «صفات عاطفی» و «رنگواژه‌ها» از کثرت بالاتری در برگردان مترجمین زن برخوردار بوده‌اند. با این حال، نسبت تفاوت در استفاده از «دشوآژه‌ها»، در میان مردان مشابه مدل لیکاف (۱۹۷۵) نبوده است. بدین معنا که، مترجم مرد نیز همانند مترجم زن سعی کرده تا ادب و نزاکت را در ترجمه و گفتار رعایت کند.

هادی‌پور و بهرامی (۱۳۹۶) در مطالعه‌ای با به‌کارگیری چارچوب نظری لیکاف (۱۹۷۵) به

11. Chesterman

12. Chamberlain

بررسی نحوه ترجمه زبان زنانه توسط مترجمان مرد و زن و تأثیرات احتمالی جنسیت بر برگردان آن پرداختند. به این منظور، داستان *کاغذ دیواری* زرد در اختیار ۱۵ مترجم زن و ۱۱ مترجم مرد قرار داده شد. نتایج مطالعه نشان داد که مترجمان زن زبان زنانه نویسنده متن مبدأ را بهتر درک کرده و به‌هنگام ترجمه وفاداری بیشتری نسبت به متن مبدأ داشته‌اند.

افروز و همکاران (۱۴۰۳) در تحقیقی با تکیه بر چارچوب نظری لیکاف (۱۹۷۵) و دسته‌بندی فتوحی به بررسی تأثیر جنسیت مترجم بر ترجمه ویژگی‌های زبان زنانه در ترجمه رمان *اللس* و *الکلاب* پرداختند. نتایج این تحقیق مبین آن بود که در موارد متعدد کاربرد ویژگی‌های زبان زنانه، مطابق با الگوی لیکاف (۱۹۷۵)، در کلام مترجم زن بیش‌تر از مترجم مرد بوده است. همچنین، در برخی موارد، کاربرد ویژگی‌های زبان زنانه برخلاف الگوی لیکاف، در نوشتار مترجم مرد نسبت به مترجم زن از کثرت بیش‌تری برخوردار بوده است.

همچنین، مطابق یافته‌های پژوهش افروز و همکاران (۱۴۰۴) در خصوص بررسی تأثیر جنسیت مترجم بر ترجمه مؤلفه‌های زبان زنانه رمان *الاسود یلیق* بک، مشخص شد که همه ویژگی‌های مربوط به زبان زنانه در ترجمه مترجم زن کاربرد نداشته و حتی در مواردی حضور برخی از ویژگی‌های زبان زنانه در ترجمه مترجم مرد پررنگ‌تر بوده است.

باوجود مقالات و پایان‌نامه‌های متعدد منتشر شده در ایران در خصوص تأثیر جنسیت بر ترجمه مؤلفه‌های زبانی، عدم به‌کارگیری چارچوب نظری مستقل به منظور بررسی مؤلفه‌های زبان مردانه در کنار چارچوب نظری مستقل با هدف بررسی مؤلفه‌های زبان زنانه بعضاً موجب نوعی یکسونگری در این تحقیقات شده است. پژوهش حاضر با بهره‌گیری از نظریه لیکاف (۱۹۷۵) جهت بررسی مؤلفه‌های زبان زنانه و نظریه کوتس (۲۰۰۴) جهت بررسی مؤلفه‌های زبان مردانه در داستان‌های *چارلی* و *کارخانه شکلات‌سازی*، *ماتیلدا* و *جادوگرها* و ترجمه فارسی آن‌ها، به بررسی دوسویه عملکرد مترجمین زن و مرد در ترجمه مؤلفه‌های زبان زنانه و مردانه می‌پردازد.

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر دارای ماهیت و روشی توصیفی-کمی می‌باشد و بر اساس چارچوب نظری لیکاف (۱۹۷۵) و کوتس (۲۰۰۴) به مقایسه رویکرد مترجمان در ترجمه ویژگی‌های زبان زنانه و مردانه در آثار رولد دال می‌پردازد.

۳.۱. نظریه لیکاف (۱۹۷۵)

در پژوهش حاضر، نظریه لیکاف (۱۹۷۵) مبنای شناسایی و بررسی مؤلفه‌های زبان زنانه در آثار موردنظر می‌باشد. بر اساس این نظریه، ده ویژگی به‌خصوص در زبان زنان وجود دارد که آن را از زبان مردان متمایز می‌سازد. این ویژگی‌ها به همراه تعریف عبارت‌اند از:

(۱) تعدیل‌کننده‌ها^{۱۳} شامل عباراتی مانند فکر می‌کنم، شاید، احتمالاً و ... هستند که ابهام، احتمال، احتیاط، و عدم قطعیت یک جمله را بیان می‌کنند.

(۲) پرسش‌های ضمیمه‌ای^{۱۴} شامل عباراتی کوتاه می‌باشند که در انتهای جمله‌ای خبری به‌منظور درخواست اطلاعات بیشتر یا تایید اطلاعات اضافه می‌شوند.

(۳) آهنگ خیزان در جملات خبری^{۱۵} به معنای بالا بردن طنین صدا در پایان جمله‌ای خبری است که باعث ایجاد لحنی سوالی می‌شود.

(۴) صورت‌های عاطفی کلام^{۱۶} دسته‌ای از صفات مانند خوشگل، قشنگ، دوست‌داشتنی و ... هستند که بیش از آنکه دارای جنبه‌ی منطقی و اطلاعات خاصی باشند، جنبه‌ی احساسی داشته و احساسات گوینده را منتقل می‌کنند.

(۵) تشدیدکننده‌ها^{۱۷} شامل کلماتی همچون حتماً، واقعاً، خیلی، حقیقتاً و ... هستند که شدت و تأکید را به گفتار اضافه می‌کنند.

(۶) دستور زبان بیش از حد تصحیح شده^{۱۸} مربوط به استفاده از صورت استاندارد فعل و تلفظ درست آن می‌باشد.

(۷) صورت‌های بسیار مؤدبانه^{۱۹}، نوعی ویژگی زبانی‌اند که به پرهیز از کلمات وقیحانه، درخواست غیر مستقیم و استفاده مکرر از به‌گویی مربوط می‌شوند و برای نشان دادن ادب و

1. Lexical hedges

2. Tag question

3. Rising intonation

4. Empty adjective

17. Intensifier

18. Hypercorrect grammar

19. Superpolite form

ایجاد حس مهربانی به‌کار می‌روند (Lakoff as cited in Holmes, 2013).

۸) تکیه تأکیدی^{۲۰}، ویژگی است که به موجب آن بر کلمه یا جمله‌ای خاص تأکید می‌شود. در متون نوشتاری، این امر با به‌کارگیری حروف مورب، حروف توپر، تکرار حروف، حروف بزرگ یا تایپ با حروف طولانی‌تر میسر می‌شود.

۹) رنگ‌واژه‌ها^{۲۱} به توصیف دقیق رنگ‌ها توسط زنان اشاره دارد. بدین معنا که، زنان معمولاً از اصطلاحات رنگی دقیق‌تر و گسترده‌تری نسبت به مردان استفاده می‌کنند (Lakoff, 1973).

۱۰) اجتناب از کاربرد دشواژه‌ها^{۲۲} (الفاظ مبتذل و توهین‌آمیز) و استفاده از گونه‌های مؤدبانه‌تر به‌هنگام ابراز خشم و هیجانات شدید در میان زنان بیش‌تر مشاهد می‌شود.

۳.۲. نظریه کوتس (۲۰۰۴)

همچنین، مدل به‌کاررفته جهت شناسایی و بررسی مؤلفه‌های زبان مردانه در داستان‌های یادشده، رویکرد کوتس در کتاب «زنان، مردان و زبان»^{۲۳} می‌باشد. وی با معرفی و تشریح هفت مؤلفه زبانی، مدعی شد که زبان مردان نیز از ویژگی‌های به‌خصوصی برخوردار است. این ویژگی‌ها عبارت‌اند از:

۱) تصدیق‌گرها^{۲۴} به پاسخ‌های کوتاهی اطلاق می‌شوند که نشان‌دهنده توجه مثبت شنونده نسبت به گوینده است. کوتس (۲۰۰۴) معتقد است مردان به‌منظور نشان دادن توجه خود نسبت به گوینده از الگوهای کوتاه و مختصری بهره می‌برند تا بدین‌گونه، نقش فعال خود در جریان مکالمه را به تصویر بکشند. کلماتی مانند آره، درسته، بله، خب، آها و ... نمونه‌هایی از این الگوهای کوتاه می‌باشند.

۲) پرسش^{۲۵}، در میان مردان اهداف متفاوتی را نسبت به زنان دنبال می‌کند. به‌گونه‌ای که،

20. Emphatic stress

21. Precise color terms

22. Avoidance of strong swear words

23. Women, men, and language

24. Minimal responses

25. Question

مردان به‌ندرت و معمولاً برای به‌دست آوردن اطلاعات از کسی سوال می‌پرسند. در صورتی که، زنان برای تایید شدن سوالاتی را مطرح می‌کنند.

(۳) دشواژه‌ها و واژگان تابو^{۲۶}، «در مکالمه‌های میان مردان به‌طور قابل ملاحظه‌ای بیشتر از مکالمات میان زنان استفاده می‌شود» (Coates, 2004, p. 97).

(۴) «تعریف و تمجید^{۲۷} در زنان از نظر موضوع و لحن با مردان متفاوت است» (Coates, 2004, p. 99). به طوری که، مردان به‌ندرت احساسات خود را نسبت به چیزهایی که به‌نظرشان خوب است، آشکار می‌کنند؛ در همین حال، زنان اغلب احساسات خود را به راحتی بروز می‌دهند.

(۵) فرمان و دستور^{۲۸} به این معنی است که گوینده افکار و درخواست‌های خود را به‌صورت واضح، بدون ابهام و مستقیم بیان می‌کند. مردان برخلاف زنان در هنگام مکالمه اغلب از جملات دستوری استفاده می‌کنند. «این نوع جملات با نقطه (.) یا علامت تعجب (!) به پایان می‌رسند» (Hapsari, 2014, p. 40).

شایان ذکر است که مؤلفه‌های ششم و هفتم، یعنی تعدیل‌کننده‌ها و پرسش‌های ضمیمه‌ای دارای سازوکاری مشابه با نظریه لیکاف (۱۹۷۵) بوده و برای جلوگیری از تکرار مباحث مطرح‌شده، به بررسی تفصیلی آن‌ها پرداخته نشده است.

۳.۳. پیکره پژوهش

پیکره مورد مطالعه در پژوهش حاضر، سه داستان از مجموعه آثار رولد دال شامل چارلی و کارخانه شکلات‌سازی (۲۰۱۰)، ماتیلدا (۱۹۸۸) و جادوگرها (۱۹۸۳) و ترجمه فارسی آن‌ها می‌باشد. دلیل انتخاب آثار رولد دال، حضور فراوان مؤلفه‌های زبان زنانه و مردانه در نوشته‌های وی تحت تأثیر جریان موج دوم فمینیسم است. باتوجه به آنکه این آثار توسط مترجمان بسیاری در ایران ترجمه شده‌اند و از آنجا که هدف این پژوهش بررسی تأثیر جنسیت بر ترجمه مؤلفه‌های زبانی است، از میان ترجمه‌های موجود، ترجمه خانم محبوبه نجف‌خانی و آقای علی هداوند، دانش‌آموختگان مترجمی زبان انگلیسی، جهت بررسی انتخاب گردید. علت این انتخاب، بهره‌مندی

26. Swearing and taboo language

27. Compliments

28. Command and directives

مترجمان از دانش و تحصیلات مرتبط با حوزه ترجمه است.

جدول ۱: مشخصات نسخه ترجمه شده داستان‌ها

عنوان انگلیسی	عنوان فارسی	انتشار ترجمه	مترجم
<i>Charlie and the chocolate factory</i>	چارلی و کارخانه شکلات- سازی	۱۳۹۳	علی هداوند
<i>Matilda</i>	ماتیلدا	۱۳۹۳	علی هداوند
<i>The witches</i>	جادوگرها	۱۳۹۳	علی هداوند
<i>Matilda</i>	ماتیلدا	۱۳۹۹	محبوبه نجف- خانی
<i>The witches</i>	جادوگرها	۱۴۰۲	محبوبه نجف- خانی
<i>Charlie and the chocolate factory</i>	چارلی و کارخانه‌ی شکلات- سازی	۱۳۹۴	محبوبه نجف- خانی

۳.۴. گردآوری داده‌ها

در روند انجام پژوهش، پس از شناسایی مؤلفه‌های زبان زنانه و مردانه در نسخه اصلی کتاب‌های یاد شده، داده‌ها بر اساس چارچوب‌های نظری منتخب این پژوهش دسته‌بندی گردید. سپس، ترجمه‌های متناظر در نسخه فارسی آثار جهت شناسایی مؤلفه‌های مورد استفاده هر یک از مترجمان بررسی و در نهایت، یافته‌های تحقیق به‌صورت جداول آماری ارائه شد.

۴. یافته‌های پژوهش

با استخراج مؤلفه‌های زبان زنانه نسخه اصلی رمان‌های موردنظر این پژوهش بر اساس

مدل لیکاف (۱۹۷۵) و مقایسه با ترجمه‌های متناظر ارائه شده در نسخه فارسی این آثار، تفاوت‌هایی مشاهده شد که برخی از مهم‌ترین آن‌ها در جدول شماره ۲ آمده است. لازم به ذکر است در پژوهش حاضر، مؤلفه زنانه «آهنگ خیزان در جملات خبری» به دلیل عدم قابلیت بررسی در متون نوشتاری و مؤلفه زنانه «دستور زبان بیش از حد تصحیح شده» به علت صحیح بودن کلیه جملات متن مبدأ و مقصد از لحاظ دستوری، مورد بررسی قرار نگرفته است.

جدول ۲: نمونه‌های مربوط به ترجمه مؤلفه‌های زبان زنانه توسط مترجمان زن و مرد

شماره	مؤلفه	جمله مبدأ	مترجم زن	مترجم مرد
۱	تعدیل‌کننده‌ها	A bit hard at first, maybe.	شاید اولش کمی سفت باشد.	البته اولش کمی سفته.
۲	پرسش‌های ضمیمه‌ای	He knew how to handle the little brutes, didn't he!	می‌دانست چه‌طوری از پس آن همه بچه بی‌شعور بریاید، مگر نه؟	اون بلد بود چجوری با اون جونورای فسقلی رفتار کنه، مگه نه؟
۳	صورت‌های عاطفی کلام	Mr. Bucket held the lovely Golden Ticket up close to his eyes.	آقای باکت بلیت طلایی زیبا را مقابل چشمانش گرفت.	آقای باکت بلیت طلایی خوشگل را گرفت جلو چشم-هایش.
۴	تشدیدکننده‌ها	Certainly not in any ordinary drawer.	مطمئناً توی یک کشوی معمولی نمی‌گذارد.	توی کشوهای معمولی که قایم می‌کنه.
۵	صورت‌های بسیار مؤدبانه	Please let him down!	خواهش می‌کنم بگذاریدش پایین!	بذارش زمین!
۶	تکیه تأکیدی	The chalk is writing something!	گچ دارد یک چیزی می‌نویسد!	گچ داره می‌نویسه.

۷	رنگ‌واژه‌ها	The rim of each nose-hole is pink and curvy.	لبه‌ی هر سوراخ دماغ، صورتی و خمیده پره‌ی دماغشون قرمز و پیچ خورده- ست. است.
---	-------------	--	--

۸	دشوآژه‌ها	He sure as heck won't get a job anywhere else.	او در هیچ جهنم‌دره‌ای کار پیدا چون مطمئن باشید جای دیگری نمی- تواند کار پیدا کند. نخواهد کرد.
---	-----------	--	--

با استخراج مؤلفه‌های زبان مردانه نسخه‌ی اصلی رمان‌های موردنظر این پژوهش بر اساس مدل کوتس (۲۰۰۴) و مقایسه با ترجمه‌های متناظر ارائه شده در نسخه‌ی فارسی این آثار، تفاوت‌هایی مشاهده شد که برخی از مهم‌ترین آن‌ها در جدول شماره ۳ آمده است. لازم به ذکر است مؤلفه «پرسش» به دلیل قابل بررسی نبودن در متون نوشتاری، مورد ارزیابی قرار نگرفته است، چراکه این مؤلفه معمولاً در طول مکالمات شفاهی مشخص می‌شد. همچنین، در این پژوهش هیچ داده‌ای مبنی بر «تعریف و تمجید» یافت نشد.

جدول ۳: نمونه‌های مربوط به ترجمه مؤلفه‌های زبان مردانه توسط مترجمان مرد و زن

شماره	مؤلفه	جمله مبدأ	مترجم مرد	مترجم زن
۱	تصدیق‌گر ها	But wash it first or there won't be any there to dye." "Right!" the father shouted, springing into action.	اما اول سرتو بشور، وگرنه مویی بافی نمی‌مونه که بخوای رنگش کنی. آقای ورم وود فریاد زد: باشه.	ولی اول باید آن‌ها را بشویی، وگرنه مویی برایت نمی‌ماند تا رنگشان کنی. پدر از جا پرید و فریاد زد: درست است، باید اول شسته شود.
۲	دشوآژه‌ها و واژگان تابو	If you don't shut up at once and sit down I shall remove my belt.	اگه یه کلمه‌ی دیگه حرف بزنی، کمربندمو در میارم.	اگر فوری خفه نشوی و سر جایث ننشینی، کمربندم را باز می‌کنم.
۳	فرمان و دستور	Give me the answer!	جواب بده!	جواب بده!

جدول شماره ۴ فراوانی انواع مؤلفه‌های زبان زنانه و جدول شماره ۵ فراوانی انواع مؤلفه‌های زبان مردانه موجود در نسخه اصلی و ترجمه آثار نامبرده را نشان می‌دهد.

جدول ۴: فراوانی انواع مؤلفه‌های زنانه به کار رفته در متن اصلی و ترجمه چارلی و کارخانه شکلات‌سازی، ماتیلدا و جادوگرها

مؤلفه‌های زبان زنانه	تعداد مؤلفه‌های شناسایی شده در متن مبدأ	تعداد مؤلفه‌های ترجمه شده توسط مترجم زن	تعداد مؤلفه‌های ترجمه شده توسط مترجم مرد	درصد مؤلفه‌های ترجمه شده توسط مترجم زن	درصد مؤلفه‌های ترجمه شده توسط مترجم مرد
تعدیل‌کننده‌ها	۱۸۵	۱۵۷	۷۳	۸۵	۳۹/۵
پرسش‌های ضمیمه‌ای	۷۱	۵۸	۵۰	۸۱/۵	۷۰/۵
صورت‌های عاطفی کلام	۱۱۴	۹۴	۹۱	۸۲/۵	۸۰
تشدیدکننده‌ها	۱۸۰	۱۵۸	۸۱	۸۸	۴۵
صورت‌های بسیار مؤدبانه	۷۵	۶۳	۴۷	۸۴	۶۲/۵
تکیه تأکیدی	۲۵۵	۱۵۳	۸۲	۶۰	۳۲
رنگ‌واژه‌ها	۷۳	۵۵	۳۹	۷۵/۵	۵۳/۵
دشوآژه‌ها	۵۱	۴۱	۲۷	۸۰/۵	۵۳
تعداد کل	۹۴۷	۷۷۹	۴۹۰	۸۲	۵۷

جدول ۵: فراوانی انواع مؤلفه‌های مردانه به‌کار رفته در متن اصلی و ترجمه چارلی و کارخانه شکلات‌سازی، ماتیلدا و جادوگرها

مؤلفه‌های زبان مردانه	تعداد مؤلفه‌های شناسایی شده در متن مبدأ	تعداد مؤلفه‌های ترجمه شده توسط مترجم مرد	تعداد مؤلفه‌های ترجمه شده توسط مترجم زن	درصد مؤلفه‌های ترجمه شده توسط مترجم مرد	درصد مؤلفه‌های ترجمه شده توسط مترجم زن
تصدیق‌گرها	۴۲	۳۴	۳۰	۸۱	۷۱/۵
دشوآره‌ها و واژگان تابو	۵۱	۲۷	۴۱	۵۳	۸۰/۵
فرمان و دستور	۴۵	۴۲	۴۰	۹۳/۵	۸۹
تعداد کل	۱۳۸	۱۰۳	۱۱۱	۷۴/۵	۸۰/۵

۵. بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با استفاده از چارچوب نظری لیکاف (۱۹۷۵) و کوتس (۲۰۰۴) به بررسی مؤلفه‌های زبان زنانه و مردانه موجود در نسخه اصلی کتاب‌های چارلی و کارخانه شکلات‌سازی، ماتیلدا و جادوگرها پرداخته و با بررسی ترجمه این آثار و مقایسه آن‌ها با متن مبدأ، رویکرد مترجمان زن و مرد را مشخص نموده است.

در پاسخ به پرسش نخست این پژوهش، در خصوص مؤلفه‌های زبان زنانه و نحوه برخورد مترجمان زن و مرد نسبت به ترجمه این مؤلفه‌ها، از مجموع ۹۴۷ مؤلفه زنانه شناسایی شده در نسخه اصلی چارلی و کارخانه شکلات‌سازی، ماتیلدا و جادوگرها که شامل «تشدیدکننده‌ها»، «تعدیل‌کننده‌ها»، «رنگ‌واژه‌ها»، «تکیه تأکیدی»، «صورت‌های عاطفی کلام»، «صورت‌های بسیار مؤدبانه»، «پرسش‌های ضمیمه‌ای»، و «دشوآره‌ها» می‌باشند، ۸۲ درصد از مؤلفه‌ها (۷۷۹ مورد) توسط مترجم زن و ۵۷ درصد از مؤلفه‌ها (۴۹۰ مورد) توسط مترجم مرد برگردان شده است.

همچنین در پاسخ به پرسش دوم پژوهش درباره مؤلفه‌های زبان مردانه و نحوه برخورد

مترجمان زن و مرد نسبت به ترجمه این مؤلفه‌ها، نتایج حاصله نشان می‌دهد از مجموع ۱۳۸ مؤلفه مردانه شناسایی شده در نسخه اصلی آثار نامبرده که شامل «فرمان و دستور»، «دشواژه‌ها و واژگان تابو» و «تصدیق‌گرها» می‌باشند، ۷۴/۵ درصد از مؤلفه‌ها (۱۰۳ مورد) توسط مترجم مرد و ۸۰/۵ درصد (۱۱۱ مورد) توسط مترجم زن برگردان شده است.

در بررسی‌های صورت گرفته بر روی نمونه‌های ترجمه مؤلفه‌های زبان زنانه، مشخص شد که به‌طور کلی، مترجم زن نسبت به درک و انتقال مؤلفه‌های زنانه موفق‌تر عمل کرده و از معادل‌های دقیقی جهت برگردان زبان زنانه بهره برده است. این در حالی است که، مترجم مرد در موارد بسیاری از برگردان این مؤلفه‌ها خودداری نموده و یا از معادل‌های نادرست بهره جسته است. به‌عنوان نمونه، در مثال اول جدول شماره ۲، مترجم زن نسبت به برگردان مؤلفه «تعدیل‌کننده» توجه بیشتری داشته و با به‌کارگیری معادل مناسب، حالت شک و تردید را به‌شکل مؤثری منتقل کرده است؛ درحالی‌که مترجم مرد به حذف این مورد پرداخته است. این روند در برگردان مثال‌های چهارم، پنجم و ششم جدول شماره ۲ نیز تکرار شده است. علاوه بر این، در مثال هفتم جدول شماره ۲، مترجم زن نسبت به مترجم مرد در تشخیص و توصیف رنگ «pink» دقیق‌تر عمل کرده و معادل درستی ارائه داده است. اگرچه، در مواردی همچون مثال هشتم جدول شماره ۲، نتایج حاصله با الگوی لیکاف همسو نبوده و مترجم زن به‌جای خودداری از برگردان «دشواژه‌ها»، در ۸۰ درصد موارد این عبارات را مستقیماً به ترجمه انتقال داده است؛ در صورتی که مترجم مرد از ترجمه این عناصر خودداری نموده است. از سویی، در مواردی همچون مثال‌های دوم و سوم جدول شماره ۲، هر دو مترجم زن و مرد در انتقال زبان زنانه به ترجمه موفق عمل کرده‌اند.

همچنین، نتایج حاصل از بررسی ترجمه مؤلفه‌های زبان مردانه نشان می‌دهد که هر دو مترجم مرد و زن نسبت به برگردان مؤلفه‌های زبان مردانه تقریباً یکسان عمل کرده‌اند. به‌نحوی که، حتی مترجم زن در برگردان این مؤلفه‌ها از دقت عمل بیشتری برخوردار بوده و ۶ درصد بیشتر از مترجم مرد مؤلفه‌های مردانه را انتقال داده است. این نتایج تأییدکننده ادعای لیکاف (۱۹۹۰، ص. ۲۴۵) مبنی بر مورد استفاده قرار گرفتن زبان مردانه توسط زنان می‌باشد. مثال‌های اول و سوم جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که کاربرد مؤلفه‌های «تصدیق‌گرها» و «فرمان و دستور» در ترجمه هر دو مترجم نتایج یکسانی داشته‌اند. اگرچه، در برگردان دشواژه‌ها و واژگان تابو مترجم مرد برخلاف الگوی کوتس، از ترجمه آن‌ها اجتناب کرده است.

به‌کارگیری گسترده زبان مردانه توسط مترجم زن در مقایسه با مترجم مرد، ممکن است

به طور ناخودآگاه و تحت تأثیر دیدگاه‌های سنتی و مردسالارانه‌ی حاکم بر جامعه صورت گرفته باشد که میان دو جنسیت، یعنی «مرد» و «زن»، رواج دارد. چرا که مترجمان و نویسندگان زن همواره در طول تاریخ در مقایسه با هم‌تایان مرد خود، به عنوان افرادی ضعیف‌تر شناخته شده‌اند (Simon, 1996). از این رو، ممکن است زنان به دلایلی مانند پذیرش اجتماعی یا نیاز به اقتدار در محیط‌های مختلف، از زبانی استفاده کنند که بیشتر با مردان مرتبط است. به علاوه، با توجه به تأکید وون‌فلوتو^۱ (۱۹۹۷) مبنی بر مربوط بودن جنسیت به ساختار اجتماعی-فرهنگی هر دو جنس، جنس، شاید بتوان کاربرد زبان زنانه توسط مترجم مرد در انتقال مؤلفه‌هایی همچون پرسش‌های ضمیمه‌ای و صورت‌های عاطفی کلام و عدم انتقال دشواژها را ناشی از تأثیر تغییرات فرهنگی و اجتماعی نسبت به مقوله‌های «مرد» و «زن» دانست که منجر به بازنگری در شیوه‌های زبانی مردان شده است. در همین رابطه، برژنا^۲ (۲۰۲۰) در تحقیق خود نشان داد با گذشت زمان، کلمات رکیک و تابو جایگاه خود را به‌عنوان نشانگرهای جنسیتی قطعی برای گفتار مردانه از دست داده‌اند.

بر این اساس، ویژگی‌های زبانی منسوب به زبان زنان و مردان نه ماهیتی جهانی دارند و نه بازتابی مطلق از تفاوت‌های ذاتی؛ بلکه این تعاریف محصول شرایط اجتماعی و فرهنگی غالب هستند که به طور مداوم در حال تغییر و بازتولیدند (Maier & Massardier-Kenney as cited in Von Flotow, 2007). بنابراین، نباید تمامی انتخاب‌های مترجمان را صرفاً به جنسیت آن‌ها مرتبط دانست؛ چرا که خود جنسیت نیز یک مقوله ثابت نیست (Von Flotow, 2007) و تحت تأثیر عوامل مختلف اجتماعی، فرهنگی و حتی فردی قرار دارد. به عبارت دیگر، درک و تفسیر متن باید در بستری از عوامل متنوع صورت بگیرد و بررسی متون ترجمه‌شده صرفاً از منظر زبان «زنانه» یا «مردانه» ممکن است دیدگاهی تقلیل‌گرایانه به موضوع ارائه دهد.

پژوهش حاضر، به بررسی ترجمه مؤلفه‌های زبان زنانه و مردانه در سه اثر از مجموعه آثار رولد دال، از یک مترجم مرد و یک مترجم زن، محدود شده است. از این رو، توصیه می‌شود در تحقیقات بعدی به بررسی ترجمه آثار بیشتری با تعداد مترجمان بیشتری اختصاص یابد. به علاوه، با توجه به محدودیت در ارزیابی برخی از مؤلفه‌های زبان مردانه و زنانه در متون نوشتاری، مانند

1. Von Flotow

2. Berezhna

«آهنگ خیزان در جملات خبری» و «پرسش»، پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی به بررسی داده‌های دیگری در قالب ترجمه متون شفاهی، مانند فیلم‌ها، انیمیشن‌ها، و یا سخنرانی‌ها پرداخته شود تا امکان بررسی تمام ویژگی‌های زبان مردان و زنان فراهم گردد.

منابع

- افروز، م.، بشیری، ع.، و قرائی، ز. (۱۴۰۳). جنسیت مترجم و انعکاس ویژگی‌های زبان زنانه در ترجمه‌های فارسی رمان «اللس و الکلاب». *فصلنامه مطالعات ترجمه ایران*، ۲۲(۸۶)، ۹۱-۱۱۰.
<https://dori.net/dor/20.1001.1.17350212.1403.22.2.6.1>
- افروز، م.، بشیری، ع.، و قرائی، ز. (۱۴۰۴). رویکردی جامعه‌شناختی به نمود جنسیت مترجم در ترجمه‌های فارسی رمان «الأسود یلیق بک». *پژوهشهای زبانشناختی در زبانهای خارجی*، ۱۵(۱)، ۳۳-۴۶.
<http://doi.org/10.22059/jflr.2025.380967.1147>
- تقدمی‌نوغانی، ز.، و عزتی، ا. (۱۳۹۵). بررسی ویژگی‌های زبان زنانه در مقایسه با زبان مردانه در ترجمه رمان. *دو فصلنامه تخصصی مطالعات داستانی*، ۴(۱)، ۳۸-۲۵.
<https://www.magiran.com/p1857304>
- دال، ر. (۱۳۹۳). *جادوگرها*، (ع. هداوند، مترجم). کارگاه فیلم و گرافیک سپاس.
- دال، ر. (۱۳۹۳). *چارلی و کارخانه شکلات‌سازی*، (ع. هداوند، مترجم). کارگاه فیلم و گرافیک سپاس.
- دال، ر. (۱۳۹۳). *ماتیلدا*، (ع. هداوند، مترجم). کارگاه فیلم و گرافیک سپاس.
- دال، ر. (۱۳۹۴). *چارلی و کارخانه شکلات‌سازی*، (م. نجف‌خانی، مترجم، چاپ ۸). افق.
- دال، ر. (۱۳۹۹). *ماتیلدا*، (م. نجف‌خانی، مترجم، چاپ ۴). نشر چشمه.
- دال، ر. (۱۴۰۲). *جادوگرها*، (م. نجف‌خانی، مترجم، چاپ ۱۲). افق.
- رضوانی، ر.، و احمدیان، م. (۱۳۸۹). نقش تفاوت‌های جنسیتی در کیفیت ترجمه: بررسی سبک نگارش مترجمان زن و مرد». *مطالعات زبان و ترجمه*، ۴۲(۲)، ۱۳۳-۱۵۴.
<https://civilica.com/doc/722071>
- شریفی‌فر، م.، و زند، ف. (۱۳۹۲). تأثیر زبان زنانه و نگرش‌های فرهنگی-جنسیتی بر ترجمه. *فصلنامه*

مطالعات زبان و ترجمه (دانشکده ادبیات و علوم انسانی)، ۴۶(۳)، ۱۶۵-۱۴۳.

<https://civilica.com/doc/722121/>

فارسیان، م. ر. (۱۳۷۸). جنسیت در واژگان (پایان‌نامه منتشر شده کارشناسی ارشد). دانشگاه تهران.

هادی‌پور، ه.، و بهرامی، ن. (۱۳۹۶). زبان‌زنانه و ترجمه: مطالعه موردی «کاغذ دیواری زرد». پژوهش‌های

زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی، ۲۷(۲)، ۶۰۲-۵۸۹

<https://doi.org/10.22059/jflr.2017.237363.358>

Berezhna, M. (2020). Translator's gender in the target text. In M. Vardanian, V. Hamaniuk, M. Berezhna et al. (Ed.), *Literary discourse: Theoretical and practical aspects*, (pp.41-60). Baltija Publishing. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-009-4>

Chamberlain, L. (1998). Gender metaphors in translation. In M. Baker (Ed.), *Encyclopedia of translation studies* (pp. 93-96). Routledge.

Chesterman, A. (2009). The Name and nature of translator studies. *HERMES - Journal of Language and Communication in Business*, 22(42), 13-22. <https://doi.org/10.7146/hjlc.v22i42.96844>

Coates, J. (2004), *Women, men and language*. Routledge.

Dahl, R. (1983). *The witches*. Jonathan Cape.

Dahl, R. (1988). *Matilda*. Penguin.

Dahl, R. (2010). *Charlie and the chocolate factory*. Puffinbook.

Eckert, P., & McConnell-Ginet, S. (2003). *Language and gender*. Cambridge University Press.

European Institute for Gender Equality. (2014). *Effectiveness of institutional mechanisms for the advancement of gender equality: Review of the implementation of the Beijing platform for action in the EU member states: Report*. Publications Office of the European Union.

Haibah, F.I. (2022). *Women's language features used by female character in Paradise Hills movie* [Published Master's thesis]. UIN Sunan Ampel Surabaya University.

Hapsari, I. M. (2014). *The use of language features of male and female authors in two short stories The yellow wallpaper and A rose for Emily* [Published Master's thesis]. Maulana Malik Ibrahim State Islamic University.

Holmes, J. (2013). *An introduction to sociolinguistics (4th Ed)*. Routledge. <https://doi.org/10.24843/JH.2023.v27.i03.p10>

Lakoff, R. (1973). Language and woman's place. *Language in Society*, 2(1), 45-

79. <https://doi.org/10.1017/S0047404500000051>

Lakoff, R. (1975) *Language in woman's place*. Harper & Row.

Lakoff, R. (1990). Extract from *language and women's place*. In D. Cameron (Ed.), *The feminist critique of language: A reader* (pp. 221–234). Routledge.

Montgomery, M. (2013). *An introduction to language and society*. Routledge.

Scott, J. W. (1986). Gender: A useful category of historical analysis. *The American Historical Review*, 91(5), 1053–1075. <https://doi.org/10.2307/1864376>

Simon, S. (1996). *Gender in translation: Cultural identity and the politics of transmission*. Routledge.

Snell-Hornby, M. (1988). *Translation studies: An integrated approach*. John Benjamins. <http://dx.doi.org/10.1075/z.38>

Von Flotow, L. (1997). *Translation and gender: Translating in the 'Era of Feminism'*. University of Ottawa Press.

Von Flotow, L. (2007). Gender and Translation. In P. Kuhiwczak, & Littau, K. (Eds.), *A companion to translation studies* (pp. 92–105), Multilingual Matters.

World Health Organization (n.d.). *Gender and health*. https://www.who.int/health-topics/gender#tab=tab_1